

FORNVÄNNEN

JOURNAL OF SWEDISH ANTIQUARIAN RESEARCH

Runstenen från Veddesta
Källström, Magnus
Fornvännen 183-186
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1980_183
Ingår i: samla.raa.se

Runstenen från Veddesta

Av Magnus Källström

Magnus Källström. 1979. Runstenen från Veddesta. (The Rune Stone at Veddesta.) *Fornvännen 75.* Stockholm.

The author describes the rune stone at Veddesta in the parish of Järfälla, Uppland, and associates it with two further rune stones in the neighbourhood, namely the Ängby stone at Bromma and the Karlberg stone near Solna.

Magnus Källström, Siestavägen 2, S-175 40 Järfälla, Sweden.

Runstenen från Veddesta i Järfälla socken, Uppland, har i den runologiska litteraturen endast en gång blivit behandlad. Det är i *Upplands runinskrifter* där den erhållit nummer 93. Behandlingen där är ganska kortfattad och upptar knappt en halv sida. Det finns dock mycket mer att hämta ur Veddestastenens text, vilket framgår av det följande.

Tyvärr är Veddestastenen numera försvunnen och jag har trots att jag sökt den flera gånger inte kunnat finna den. Den enda källan om dess inskrift är Olof Celsius' handskrift *Svenska Runstenar,* som förvaras i Kungliga biblioteket. Celsius har under en resa (den första augusti 1728) undersökt runstenen, som då fanns vid "Väddesta, icke långt ifrån väderqvarnen, på en backe i gärdet". Denna backe kan enligt Lars Gustafsson j:r (1957 s. 102) inte vara någon annan än den backe som ligger i gärdet omkring 250 m SÖ om Veddesta huvudbyggnad. Säkerligen har han helt rätt i detta då den gamla häradsvägen mellan Barkarby och Lövsta passerar förbi just här. Det är nämligen mycket troligt att Celsius färdats denna väg då han efter att ha sett runstenarna vid Järfälla kyrka (U 82 och 83) skulle undersöka de båda runstenarna vid Skälby (U 88 och 89).

Någon teckning av runstenen vid Veddesta finns inte och dess utseende är sålunda okänt. Däremot känner man till inskriften, som enligt Celsius (fig. 1) har varit:

'sʀkuastr × auk × tasʀ × a . . . a-utr + þair
5 10 15 20 25
× ltu + if-ʀ þouʀ + staih +
30 35 40

"Sigvast och Tasse (?) och Anund de läto (resa stenen) efter Torsten."

Inskriften har av Celsius' uppteckning att döma varit i stort sett bevarad utom på ett par punkter där stenytan varit flagnad. Så är fallet efter 16 **a** och med runorna 18—19 och 31—32. Partiet 16—21 skall troligen rekonstrueras som **a[uk×] a[n]utr** och 29—32 som **if[t]ʀ**. Genom att anteckna "sic" ovanför 2 ʀ har Celsius betecknat denna runa som säker. Den kan sålunda inte ha varit ett **i**. Även ovanför **lt** i 26—28 **ltu** har Celsius antecknat "sic". Sista runan har enligt Celsius varit ett **h**, vilket antingen är en rättelse från **a** till **n** som ristaren gjort eller en felläsning.

Visserligen är inskriften endast känd genom Celsius' uppteckning, varvid läsningen inte är helt säker, men man kan ändå se att ristaren har en mycket osäker ortografi. Runan ʀ används, förutom som tecken för *ʀ* (i: **if[t]ʀ**), även som tecken för *r* (i: **þouʀ + staih**) och *i* (i: **sʀkuastr** och **tasʀ**). Bruket att använda runan ʀ för *i* (el. *e*) förekommer i flera svenska runinskrifter, bl. a. två i Stockholmstrakten: U 60 Ängby, Bromma socken

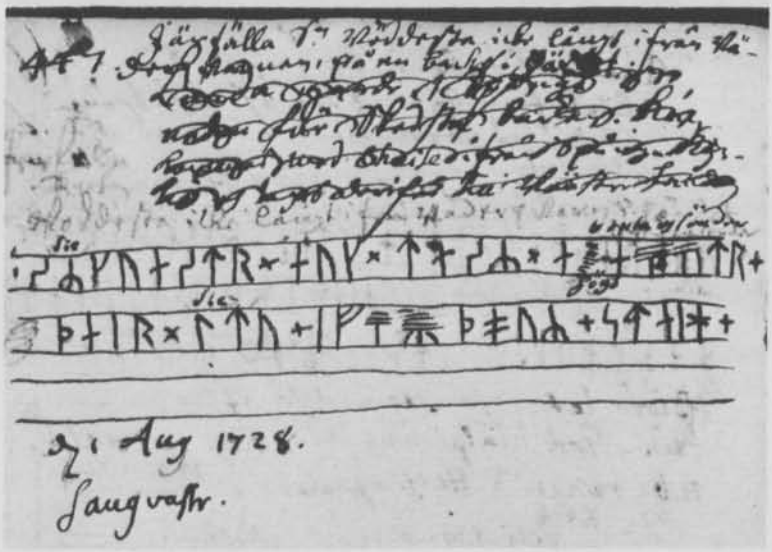

Fig. 1. Inskriften på Veddestastenen (U 93) Enligt O. Celsius' anteckningar från 1728 i *Svenska Runstenar*. Foto Kungl. Biblioteket. — The inscription on the Veddestastone (U 93) according to O. Celsius' notes in *Svenska Runstenar*.

och U 124 Karlberg, Solna socken. Om dessa se nedan! Ytterligare några ortografiska egenheter på Veddestastenen är runan **r** istället för ʀ i **þair** och användandet av **ou** för *o* i **þouʀ+staih**. Utelämnade runor förekommer även, nämligen i **ltu** (i stället för **litu** eller **lʀtu**) och **if[t]ʀ** (i stället för **iftiʀ**). Mellan *letu* och *æftiʀ* saknas *ræisa stæin* som också blivit utelämnat.

Namnen *Sigvastr, Anundr* och *Þorstæin* är alla välkända i runinskrifterna, medan **tasʀ** annars inte är belagt. Det har i Upplands runinskrifter lämnats otolkat utan ens ett förslag till tolkning. Troligen beror det på att man inte kan vara säker på att runföljden är rätt läst. Den kan även vara felristad eller möjligen kan t. o. m. en runa ha blivit utelämnad. Jag utgår dock från att namnet verkligen ska vara **tasʀ**, varvid sista runan sannolikt står för *i*. Namnet kan då ha varit *Tassi*. Det påminner om kortnamn som *Tobbi* och *Sibbi*, men det är på svenskt område annars inte belagt. På västnordiskt område förekommer det endast en gång: *Guðmundr Tassa* i Sturlungasagan (1100-talet). Lind (1905—15 sp. 1026) antager att "det torde snarast vara faderns binamn. Månne egäntl. **Tað-si** av n. *tad?* Äller **Tann-si**?"

Som tidigare nämnts förekommer bruket att använda ʀ för *i* (el. *e*) även på två andra runstenar i Stockholmstrakten: Ängbystenen i Bromma och Karlbergsstenen i Solna. Den först nämnda av dessa, som i *Upplands runinskrifter* har nummer 60, står på en fritomt mellan Runstensvägen 10 och 12 omgiven av buskage (fig. 2). Stenen är ristad på både framsidan och högra smalsidan, men på smalsidan finns endast ornamentik. Ristaren har inte varit särskilt skicklig. Vissa detaljer som bandknuten och foten, som utgår nedtill från rundjurets kropp, är ganska klumpigt tecknade. Inte heller ornamentiken som utfyller stenens mittyta är helt lyckad.

Inskriften lyder:

kirʀþu þʀir utr× lʀt+rnesn× s͡tne a+iftʀr
5 10 15 20 25 30
+bira fnþur+ʀkʀkriþnr×hna×ohr×
35 40 45 50
irfʀkʀ uʀþa×h . . . . -þ
55 60 65

"... Udd lät resa stenen efter Björn, Ingefrids (?) fader. Han var Vides arvinge. Han (?) ..."

Ängbystenen har flera egenheter: Runan **a** används för **n** och tvärt om, runan ʀ används för *i* (el. *e*) samtidigt som **i** och det stungna

e brukas. Istället för ʀ i *æftiʀ* och *Ingifriðaʀ* används runan **r**, vilket visar att Ängbystenen är tillkommen i ett ganska sent skede, kanske i början av 1100-talet. — Inskriftens slut är skadat och kan inte säkert tolkas. Brate (1925 s. 123) antager att det skall rekonstrueras som **harmtuþ × kirʀþu þʀir** "sorgedöden klagade de över". Möjligen är 65 **h** början av **hna** *Hann* . . .

Den andra runstenen, Karlbergsstenen (fig. 3), som i Upplands runinskrifter har nummer 124, står sedan 1922 rest i Karlbergs park, N om slottet och i norra änden av en

Fig. 3. Runstenen U 124 Vid Karlberg, Solna socken. Foto ATA. — The runstone U 124 at Karlberg, Solna parish.

grusplan. Det är dock inte dess ursprungliga plats. Enligt de uppgifter som lämnades till Brate 1902 skall den ha stått vid västra gränsen av lägenheten Stenbrottets område. Stenen är utförd av en ganska ovan ristare. Ornamentiken som upptar stenens mittyta är klumpigt utförd.

Inskriften är:

+ anutr + auk × þorkiʀsl × þaiʀ × lʀtu ×
5 10 15 20
rasa × stain × ifʀ + askaut +
25 30 35 40

"Anund och Torgisl de läto resa stenen efter Åsgöt."

Brate (1925 s. 123) antar att Ängbystenen och Karlbergsstenen är utförda av samme

Fig. 2. Runstenen U 60 vid Ängby, Bromma socken. Foto ATA. — The runestone U 60 at Ängby, Bromma parish.

anonyme ristare. Det är dock, som Wessén (1940 s. 83) har framhållit, "ganska ovisst, då ornamentiken på de båda ristningarna är så olikartad". Ängbystenen gör även ett intryck av att vara betydligt yngre än Karlbergsstenen, vilket också ortografin visar. Bruket att använda **a** för **n** och tvärt om, som förekommer på Ängbystenen, saknas på Karlbergsstenen, liksom den stungna runan **e**. Ett ungt drag på Ängbystenen är också användandet av runan **r** för ʀ i t. ex. prep. *æftiʀ*, Karlbergsstenen har det ursprungliga ʀ. Jag tror knappast att de båda ristningarna är utförda av samme man. En ristare kan nog inte ha ändrat sin ortografi på ett sådant radikalt sätt.

Om man däremot jämför Veddestastenen med Karlbergsstenen finner man att de har flera stora likheter: 1) Runan ʀ används förutom som tecken för ʀ, även för *i* (el. *e*). (I namnet *Þorgisl* på Karlbergsstenen återges *i* med **i**ʀ, vilket påminner om Veddestastenens **ou** för *o* i **þou**ʀ**×staih**). 2) Skiljetecknen är desamma: × och +. 3) Runan **s** har både formen ᛋ och ᛌ. 4) Utelämnade runor är inget ovanligt (U 93: **ltu**, **if[t]**ʀ; U 124: **rasa**, **if**ʀ). 5) Namnet *Anundr*, som förekommer i båda inskrifterna, skrivs **anutr** (ej **anuntr**). 6) Släktskapsord (t. ex. *faður sinn*) saknas både på Karlbergsstenen och Veddestastenen. Detta visar att det är ganska säkert, att de båda runstenarna är utförda av samme ristare. Att han även utfört Ängbystenen är, som jag ovan visat knappast troligt. Men om så skulle vara fallet känner vi från denne ristare, vars särskilda kännetecken är ʀ för *i*, tre runstenar, alla i Stockholmstrakten.

References

Brate, E. 1925. *Svenska runristare*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens handlingar 33. Stockholm.

Celsius, O. *Svenska runstenar* 2. Handskrift i Kungl. biblioteket (sign. F m 60:2).

Gustafsson, L. j:r. 1957. *Järfällaboken*. Stockholm.

Lind, E. H. 1905—15. *Norsk-Isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden*. Uppsala.

Wessén, E. 1940. *Upplands runinskrifter 1:1*, Sveriges runinskrifter band 6. Stockholm.

The Rune Stone at Veddesta

In the course of his journey in 1728 Olof Celsius found an hitherto unknown rune stone (U 23) on a hill in a field, not far from Veddesta windmill. The rune stone has since disappeared.

According to Celsius the inscription reads (Fig. 1): "Sigvast and Tasse (?) and Anund, they raised the stone in memory of Torsten". — The interpretation of **tas**ʀ as *Tassi* is uncertain; this name has never before been found in Sweden.

The Veddesta stone has the rune ʀ instead of **i** in the names **s**ʀ**kuastr** *Sigvastr* and **tas**ʀ *Tassi* (?). The same usage recurs on two other rune stones in the region: the Ängby stone (U 60, Fig. 2) in Bromma, and the Karlberg stone (U 124, Fig. 3) at Solna. Erik Brate (1925 p. 123) assumed that both rune stones were carved by the same man, but this cannot be true (cf. Figs. 2 and 3). I would postulate that the Karlberg and the Veddesta stone were executed by the same man. They have many features in common (cf. Figs. 1 and 3).